

EGİTİM DÜŞÜNCEİ TARİHİ

CAVİT BİNBAŞIOĞLU

BİNBAŞIOĞLU
YAYINEVİ

Önsöz

«Eğitim Düşüncesi Tarihi» adını taşıyan bu kitapta, eğitimin en önemli sorunlarının tarihsel gelişimi incelenmiştir. Eğitim sorunlarına yeni yaklaşımlar yapmak, eskilerini bilmeye ve tanımaya gerek gösterir. Ancak, bundan sonradır ki, yeni ya da yaratıcı nitelikte düşünceler geliştirmek söz konusu olabilir.

Eğitim düşüncesinin tarihi incelenince, eğitimin çeşitli sorunlarına değişik çağ ve yüzyıllarda değişik yaklaşımlar yapıldığı görülür. Bunda, toplumların toplumsal ve siyasal yapılarının, doğa koşullarının, ekonomik düzenin ve benzeri diğer etkenlerin rolü vardır. Eğitim düşünceleri de bunları etkilemektedir. Bütün bu etkenlerin birbirleri üzerine yaptığı etkileri ortaya koymak çok zor bir iş tir. Çeşitli uzmanlık alanlarında çalışanların ortaklaşa çaba harcamalarını gerektirir. Ama, eğitim sorunlarının nasıl anlaşıldığı, bunlara karşı nasıl bir tutum gösterildiği her çağ ve yüzyılda yaşamış önemli kişilerin yapıtları incelenerek anlaşılabilir. İşte, bu kitapta bu yapılmaya çalışılmıştır. Böyle bir iş yapılırken, o çağa ya da yüzyılın eğitim düşüncesine egemen olan kişi ya da kişilerin dünya görüşlerine de kısmen yer verilmiştir. Çünkü, eğitim düşüncesini dünya görüşlerinden soyutlamak olanağı yoktur. Eğitim düşüncesinin özü de ancak böyle ortaya konabilir.

«Eğitim Düşüncesi» sözünden ne anlayacağız? Bu, kapsamlı bir kavramdır. Bu kitapta ; (1) Eğitim anlayışı ve eğitimin amaçları, (2) Dersler ve bunların okutulduğu öğretim basamakları, (3) Öğretim ilke ve yöntemleri, (4) Eğitim yöntemleri ve disiplin anlayışı, (5) İş ve meslek eğitimi, (6) Öğretmen anlayışı ve öğretmenin nitelikleri üzerinde durulmuştur. Kitapta, her çağda ya da yüzyılda, bu sorunlara nasıl bir yaklaşımla eğilinmek istendiği görülecektir. Her çağın ya da yüzyılın sonunda, eğitim düşüncesi bakımından neler getirildiği ve bu düşüncelerin daha sonraki zamanı nasıl etkiledikleri belirtilmiştir.

Kitaba, eğitim düşünceleri bakımından, Doğu Batı gibi bir sınır konmamıştır. Her çağa, o çağda bilinen eğitim düşünürlerinin görüşleri girmiştir. Bu düşünceler arasında varlığı açıkça görülen ilişkilere dikkat çekilmiştir. Bunu yaparken, düşünürlerin önce kendi yapıtlarına başvurmak yolu tutulmuştur. Gerekli durumlarda

ikincil kaynaklar olarak bu düşüncelerin yer aldığı yapıtlara da başvurulmuştur. Özel adların yazımında kendi dilindeki ya da Türkçe'de en çok kullanılan yazılış biçimine uyulmuştur Değişik ya da kısmen değişik okunabilen kişi adlarının, Türkçe'de kullanılan biçimi de ilk geçtiği yerde ayrıç içinde gösterilmiştir. Çünkü gerçekte, özel adlar değişik dillerden alınan kaynaklarda değişik biçimlerde gösterilmektedir.

Eğitim düşünürlerinin çağlara göre yer alışında genellikle doğuş sırasına uyulmuştur. Kimi zaman da düşüncenin ortaya çıkış zamanı dikkate alınmıştır. Kitapta bir düşünceyi ilk kez ortaya atanlara ya da o düşünceyi bir hayli zaman geçtikten sonra yeniden canlandırmaya çalışanlara ve bir düşünceyi ömür boyu sürekli olarak savunan temsilci niteliğindeki kişilere yer verilmiştir. Kuşkusuz onlar gibi düşünen başka kimseler de vardır Her eğitim düşünürünün de yukardaki alanlar içine giren düşüncelerine yer verilmiştir. Diğer düşünceleri üzerinde durulmamıştır. Kitap, 1950'li yıllara kadar eğitimin yukardaki alanlarında görülen yeni düşünceleri kapsamaktadır.

Bugün eğitim üzerindeki tartışmalar, bilimlerin ilerlemesiyle eski hızını kaybetmiştir. Artık, eğitim düşüncesi, bilimsel araştırma sonuçlarına dayandırılmaktadır. Eğitim sorunlarını bilimsel ve gerçekçi yaklaşımlarla çözümlenmek gerekir. Kuşkusuz, zihin de bu konularda çalışmasını sürdürecektir. Çağdaş eğitim, çocuğu hem bugünkü hem de yarınki yaşama hazırlamak durumundadır. Bunun için, çocuğun, doğuştan getirdiği yeti ve yetenekler ile aile, okul ve toplum çevresinden alacağı etkilere önem vermek gerekir. Bunlar «en uygun» ve «en etkili» bir biçimde geliştirilmelidir. Yaşam, çocuğun çevresiyle iyi etkileşim içinde bulunmasını ister. Çocuk, bir taraftan etkilenirken diğer taraftan da etki yapmasını öğrenmelidir. Çocuk, -eğitim yoluyla- istençli, bilinçli, sorun çözme yeteneğini geliştirmiş, sorun yaratmayan bir kişi kimliğini kazanmalıdır. Eğitim ortamını buna göre hazırlamak gerekir. Yetiyecek kişi, hem bugünün hem de ileriki toplumun düşünebilme yeteneği gelişmiş «yapıcı» ve «yaratıcı» bir ögesi olacaktır. Bu nitelikteki kişilerden de bu nitelikte toplumlar oluşur.

Okul örgütünü ve dersleri, böyle bir eğitimi sağlayacak bir biçimde düzenlemeliyiz. Bunun bir gereği olarak, günlük yaşamda önemi ve değeri olan dersler, çevreden çevreye değişiklikler göstermelidir. Ayrıca, çocuğun yeti ve yeteneklerini geliştirici bir nitelik kazanmalıdır. Bunu yaparken eski dersler büsbütün bir tarafa bırakılmamalıdır. Eğitim düşüncesi tarihinde karşılaşılan en önemli tartışma, bu noktada görülmektedir. Ya eski derslere ve yöntemlere

önem veren okullar ya da yeni ders ve yöntemlere önem veren okullar vardır. Bunlar, hiç kimseyi tatmin etmediği için, çeşitli savaşımlar sonucu ortadan kalkmaktadır. Bunların birleşimi henüz tam olarak yapılabildiği sürekli bir hale gelememiştir.

Öğretim ilke ve yöntemleri ile eğitim yöntemleri ve disiplin anlayışında da aynı zıtlıklarla karşılaşmaktadır; fakat, bunun çözümü ders ve okul örgütü sorununa göre daha kolaydır. En azından, toplumları belirli bir biçimde rahatsız etmemektedir. Artık, bugün öğretimde yer alan duyuşsal sezgi (hads, ayanilik), somuttan soyuta, yakından uzağa, her şeyin sıralı ve düzenli öğretilmesi gibi ilkeler, bir tartışma konusu değildir. Okullarda kendi kendini yönetim ve demokrasi eğitimi de istenen ve yer yer, zaman zaman uygulanan bir yöntem olarak değerlendirilebilir. Çocuğun ve gencin eğitimi için, onun içten gelişmesine olanak sağlayacak bir ortam yaratılmasına gerek vardır. Eğitimde çocuğa sevgi, hatta ona saygı, onun yaratıcı kuvvetlerinin ortaya çıkması için gereklidir. Eğitim rehberlik anlayışı içinde yapıldığı zaman değerli olur. Gerçi, bu konuda bir hayli ileri adım atılmıştır; fakat, henüz işin başındayız. Yalnızca, sorunlu çocukları rehberlik bürolarına yolluyoruz. Her öğretmen, birer «rehber öğretmen» durumuna geçmelidir. «İyi bir öğretmen, öğretmez; öğretimin oluşumuna yardım eder» anlayışına da yükselmedik. Bu konudaki düşünceler henüz zayıftır. Bununla birlikte, eğitici nitelikleri üzerinde taşıyan ve öğretim ilke ve yöntemlerini başarı ile uygulayabilen bir kimse, iyi bir öğretmen olarak kabul edilmektedir. Bu niteliklere kimsenin bir karşıkoyması yoktur. Eski çağlardan beri iyi bir öğretmende aranan öğrencilere sevgi gösterme, haksever olma, alan bilgisine sahip olma gibi nitelikler, bugün de değerini koruyor.

Kitapta, eğitim düşünürlerinin yaşamlarıyla ilgili kısa bilgi, her bölümün başında yer alan «Eğitim Anlayışları ve Eğitimin Amaçları» kısmında verilmiştir. Bu konuda belirli bir görüşü saptanamıyorsa, bu kısım çok kısa tutulmuş; fakat, ilgili diğer kısımlarda eğitim düşüncelerine olan katkısı belirtilmiştir.

Kitapta yer alan Tanzimat öncesi, Tanzimat, Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemi eğitim düşünceleri birer anımsatma niteliğindedir. Bu düşüncelerin daha ayrıntılı ve kapsamlı biçimde ortaya çıkarılmalarının gereği açıktır. Kuşkusuz, bu alanda sürdürülecek çalışmalar, eğitim düşüncesinin tarihsel yorumuna katkıda bulunacaktır.

Bu durumu ile kitabımızın, eğitim sorunları üzerinde düşünmek isteyenler için bir ipucu görevi göreceği kanısını taşıyoruz.

Cavit Binbaşoğlu
Ankara, 16 Nisan 1982

İçindekiler

	Sayfa
1 — İLK ÇAĞLARDA DOĞUDA VE ORTADOĞU'DA EĞİTİM	1
Eğitim Anlayışları ve Eğitimin Amaçları	2
Eski Türklerde Eğitim	2
Mısırlılarda Eğitim	2
Çinlilerde Eğitim : Lao - Tzu, Konfüçyüs	3
Hintlilerde Eğitim : Brahmanizm, Budizm	8
Sümerlerde Eğitim	9
İranda Eğitim	9
İsraililerde Eğitim	10
Dersler	10
Öğretim İlke ve Yöntemleri	12
Eğitim Yöntemleri ve Disiplin Anlayışı	13
İş ve Meslek Eğitimi	14
Öğretmen Anlayışı ve Öğretmenin Nitelikleri	14
2 — YUNANİSTAN'DA EĞİTİM	16
Eğitim Anlayışları ve Eğitimin Amaçları	16
Isparta'da Eğitim	17
Atina'da Eğitim : Sofistlik, Sokrates, Platon, Aristoteles	17
Dersler	27
Öğretim İlke ve Yöntemleri	29
Eğitim Yöntemleri ve Disiplin Anlayışı	31
Öğretmen Anlayışı ve Öğretmenin Nitelikleri	32
3 — ROMALILAR'DA EĞİTİM	33
Eğitim Anlayışları ve Eğitimin Amaçları : Cicero, Seneca, Quintilianus, Plutarkos, Antonius, Augustin, St.	33
Dersler	37
Öğretim İlke ve Yöntemleri	38
Eğitim Yöntemleri ve Disiplin Anlayışı	38
İş ve Meslek Eğitimi	39
Öğretmen Anlayışı ve Öğretmenin Nitelikleri	39
4 — ORTAÇAĞ'DA EĞİTİM	41
Eğitim Anlayışı ve Eğitimin Amaçları : Hz. Muhammed, İbni Sahnun, Câhız, İhvanüs Safa Risaleleri, Farabi, Kabisi, İbni Miskeveyh, İbni Sina, Birûnî, Keykâvus, Nemerî, Nizamülmülk, Gazali, Yusuf Has Hacip, İbni Rüş, Burhaneddin Zernuci, İbni Bacce, İbni Tüfeyl, Mevlana, Yunus Emre, Edip Ahmet, İbnel Haccel Abderi, İbni Haldun, Sadi Alaeddin Çelebi (Hüseyin Oğlu Ali), Ahilik Örgütü, Roger Bacon	41
Dersler	56
Öğretim İlke ve Yöntemleri	58
Eğitim Yöntemleri ve Disiplin Anlayışı	61

	<u>Sayfa</u>
İş ve Meslek Eğitimi	62
Öğretmen Anlayışı ve Öğretmenin Nitelikleri	63
5 — 15 ve 16. YÜZYILLARDA EĞİTİM : HÜMANİZM VE RÖNESANS ...	66
Eğitim Anlayışı ve Eğitimin Amaçları : Erasmus (Erazm), Rabelais, Montaigne, Luther, Vives	68
Dersler	71
Öğretim İlke ve Yöntemleri	71
Eğitim Yöntemi ve Disiplin Anlayışı	73
Öğretmen Anlayışı ve Öğretmenin Nitelikleri	73
6 — 17. YÜZYILDA EĞİTİM	75
Eğitim Anlayışı ve Eğitimin Amaçları : Francis Bacon, Ratke, Comenius (Komenski), Descartes, Locke, Fenelon	75
Öğretim İlke ve Yöntemleri	80
Dersler	82
Eğitim Yöntemleri ve Disiplin Anlayışı	83
Öğretmen Anlayışı ve Öğretmenin Nitelikleri	83
7 — 18. YÜZYILDA EĞİTİM	85
Eğitim Anlayışı ve Eğitimin Amaçları : Rousseau, Kant, Basedow, Salzmann, Condillac, Mirabeau, Condorcet, Diderot, Helvitus, Chalotais, Rolland, Lepeletier, Pestalozzi	86
Dersler	95
Öğretim İlke ve Yöntemleri	96
Eğitim Yöntemleri ve Disiplin Anlayışı	99
İş ve Meslek Eğitimi	101
Öğretmen Anlayışı ve Öğretmenin Nitelikleri	102
8 — 19. YÜZYILDA EĞİTİM	104
Eğitim Anlayışları ve Eğitimin Amaçları : Herbart, Fröbel, Spencer, «Yeni hümanizm» akımı, «Ulusçu eğitim» akımı, «Estetik eğitim» akımı, «Devletçi eğitim» akımı, «Çok yönlü kişilik eğitimi» akımı, «Özgürlükçü eğitim» akımı, «Pozitivist eğitim» akımı, «İrrasyonalist eğitim» akımı	104
Dersler	110
Öğretim İlke ve Yöntemleri	110
Eğitim Yöntemleri ve Disiplin Anlayışı	113
İş ve Meslek Eğitimi	115
Öğretmen Anlayışı ve Öğretmenin Nitelikleri	115
9 — 20. YÜZYILDA EĞİTİM	117
Eğitim Anlayışları ve Eğitimin Araçları : «Sanat eğitimi» akımı, «Çocuktan hareket» akımı, «Kır eğitim yurdu» akımı, «İş eğitimi» akımı, «Üretim okulu» akımı, «Kollektif eğitimi» akımı, J. Dewey, G. Kerschensteine, H. Lietz, P. Geheep, O. Decroly, B. Washington, A. Ferriere, P. Blonski	117
Dersler	130
Öğretim İlke ve Yöntemleri	131
Eğitim Yöntemleri ve Disiplin Anlayışı	135
İş ve Meslek Anlayışı	136
Öğretmen Anlayışı ve Öğretmenin Nitelikleri	137

10 — TÜRKİYE'DE EĞİTİM DÜŞÜNCELERİ	140
Eğitim Anlayışları ve Eğitimin Amaçları : Tanzimat'tan Cumhuriyet'e	140
Kadarki Durum, Ethem İbrahim Paşa, Selim Sabit Efendi, Emrullah Efendi, Tevfik Fikret, İsmail Mahir Efendi, Ziya Gökalp, Sâti Bey, Mustafa Kemal Atatürk, M. İhsan Sungu, N. Atuf Kansu, K. Nami Duru, Etem Nejat, Prens Sabahattin, M. Ali Şevki, İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, Halil Fikret Kanad, Hasan Âli Yücel, İsmail Hakkı Tonguç, M. Emin Soysal, Hıfzırrahman Raşit Öymen, Vedide Baha Pars, M. Rauf İnan, Sadreddin Celâl Antel, İbrahim Alaeddin Gövsa, Hasip Ahmet Aytuna, Ali Haydar Taner, A. Fuat Baymur, H. Hüsnü Cırtılı	
Dersler	164
Öğretim İlke ve Yöntemleri	167
Eğitim Yöntemleri ve Disiplin Anlayışları	170
İş ve Meslek Eğitimi	172
Öğretmen Anlayışı ve Öğretmenin Nitelikleri	174
KAYNAKÇA	177
D İ Z İ N	182